

ARKIPÄIVÄN OPPIMISEN MERKITYSTÄ ETSIMÄSSÄ

Pekka Sallila ja Tapio Vaherva (toim.) Arkipäivän oppiminen. Aikuiskasvatuksen 39.vuosikirja. Kansanvalistusseura & Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Kustantaja BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki 1998. (295 s.)

Aikuiskasvatuksen tuoreimman vuosikirjan kirjoittajat etsivät arkipäivän oppimisen luonnetta ja merkitystä eri näkökulmista. Aihe on ajankohtainen, sillä käsitys informaalin eli arkipäivän oppimisen merkityksestä on muuttunut viime vuosina ratkaisevasti. Suuri opettaja on jälleen kerran ollut pikemmin yhteiskunnan muutos kuin tutkijain etujoukko. Toimittajien johdanto sijoittaa aihepiirin suomalaiseseen instituutiokeskeiseen koulutuskeskusteluun. Artikkelien esittelyt kertovat hyvin niiden ydinsisällön ja antavat lukijalle mahdollisuuden tehdä oma luku-suunnitelmansa. Seuraavassa käsittelemme kuitenkin kirjoituksia niiden julkaisujärjestyksessä.

SEPPÖ NIEMELÄN elinikäisen oppimisen ja osaamisyhteiskunnan haasteita koskeva kirjoitus sopii hyvin avausartikkeliksi. Niemelän katsaus sisältää pähkinänkuoressa elinikäisen oppimisen ja oppimisyhteiskunnan perusteiden ja kehittämiskysymysten esittelyn. Osaamisyhteiskunnan käsite saattaa todella kuvata kansallisvaltioihin ja yksilöihin kohdistuvia odotuksia

tieto- tai oppimisyhteiskuntaa osuvammin. Sen sijaan human capitalin kääntämistä henkiseksi pääomaksi pidän virheenä. Se antaa jopa harhaanjohtavan kuvan inhimillisen pääoman teoriasta ja sen soveltajista

Kysymys ei ole humanismista vaan taloudesta, eikä OECD ole muuttunut aiempaa henkistyneemmäksi tai humanistisemmäksi. Yhteisön paikkaa oppimisessa ja oppilaitoksiin kohdistuvia haasteita Niemelä käsittelee asiantuntevasti ja kiinnostavasti

Toinen alan pioneeri JUKKA TUOMISTO arvioi yleiskatsauksenomaisessa ja erityisesti määritelmiin keskittyvässä artikkelissaan tutkijain huomion kiinnittymisen arkipäivän oppimiseen ja kokemukselliseen oppimiseen olleen ehkä vuosikymmenen merkittävin muutos kasvatustieteessä. Hän haluaa kuitenkin suositella innostuneimmille jäitä hattuun. Tätä varovaisuuttaan Tuomisto perustelee mm. tutkimustuloksilla siitä, miten vähäistä aikuisten itseohjautuva oppiminen on erityisesti Ruotsissa ja Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan. Perustelu on kuitenkin kestävä. Niin Lena Borgströmin tutkimuksessa kuin suomalaisissa aikuiskoulutukseen osallistumistutkimuksissakin tätä asiaa mittaavissa kysymyksissä on käytetty sanaa ”opiskelu”, mikä ymmärtääkseni johtaa vastaajan harhaan ja nolaa kysymysten validiteetin. Tutkijat ja tilastojen tekijät ovat olleet ajatte-

lussaan niin instituutiokeskeisiä, ettei meillä ole minkäänlaista luotettavaa arviota omaehtoisin oppimisprojekteihin osallistumisesta Suomessa. Tuomiston ehdotus informaalin oppimisen suomennokeksi on arkipäiväoppiminen.

TAPIO AITTOLA on viime vuosina tutkinut nuorten uusia oppimisympäristöjä ja aikuisten arkipäivän oppimista empiirisissä tutkimushankkeissaan. Hänellä on siten erinomainen pohja kirjoittaa aikuisten oppimisesta arkielämän ympäristöissä. Artikkelin teoreettisena lähtökohtana on modernisaation ja erityisesti sen myöhäismodernin vaiheen vaikutus ja merkitys oppimiseen. Kirjoituksessa käsitellään arkipäivän oppimisen luonnetta, elämäntapa- ja toimintaympäristöistä oppimiskokemukseksi, arkipäivän oppimisen toimintaympäristöjä ja toimintatilanteita (koulutus, työpaikka, vapaa-aika, sähköiset mediat, kulutus, perhe ja ystävät), oppimisen liittymistä elämäntapa- ja lopuksi arkipäivän oppimisen hyödyntämistä aikuiskoulutuksessa. Aittolan lukeneisuus, empiiriset esimerkit ja huoliteltu kirjallinen ilmaisu varmistavat sen, että hänen artikkelinsa nousee niin keskeiseksi etten voi kuvitella yhdenkään lukijan voivan sitä ohittaa.

ERNÖ LEHTINEN ja TUIRE PALONEN ovat perehtyneet asiantuntijatieiden formaaliin ja informaaliin perustaan. He suomentavat informaalin oppimisen

sananmukaisesti epämuodolliseksi oppimiseksi. Artikkelialkaa ja päättyy oivaltaviin arkipäivän esimerkkeihin. Sisällöltään se on asiantunteva ja havainnollinen asiantuntijuuteen liittyvän tiedon erittely, jonka kruunaa selkeä tarinan opetuksen - amerikkalaisittain "pointin" - toteaminen. Niin epämuodolliselle kuin muodollisellekin tiedolle osoitetaan oma paikkansa.

MIKKO AHONEN, SAIJA MAKIKOMSI ja RIIKKA PAJUNEN kirjoittavat tietoverkoista avoimina oppimisympäristöinä. Heidän pyrkimyksenään on löytää uudistavan oppimisen ehtoja ja suosituksia niin tekniikan kuin sosiaalisten, hallinnollisten ja pedagogisten tekijöiden piiristä. Tukenaan heillä ovat mm. kokemukset Aikuinen oppijana -kursseista Kaakonseudun viidesssä kunnassa. Arkipäivän oppimisen käsitettä kirjoittajat eivät käytä, sen verran eriytymätöntä oppimisen ja opiskelun käsittely näissä tietoverkkohankkeissa on.

KIMMO JOKINEN pohtii suositun kotimaisen kaunokirjallisuuden salaisuutta. Hänen lähtöoletuksensa on, että kirjojen lukeminen on lukijan elämää jäsentävien merkityksellistävien rakenteiden tuottamista ja ylläpitämistä. Kyseessä on empiirinen tutkimus, jossa haastateltiin kolmisensataa suomalaista kirjojen lukijaa. Heitä pyydettiin kertomaan mielikirjailijoistaan ja lempikirjoistaan, siitä mikä tekee kirjasta hyvän. Kirjailijat ovat enimmäkseen tuttuja kotimaisia kertojia kuten Laila Hietamies, Veikko Huovinen, Eeva Joenpelto, Arto Paasilinna, Kalle Päätalo ja Kaari Utrio. Jokinen erittelee kirjojen lukemista elämäkerrallisena oppimisena monipuoli-

sesti, kuten jo lukujen otsikot kertovat: viihdekirjallisuus tiedon lähteenä, romaanit arkielämän totuuksina, todenmukainen romaani normatiivisena elämäkäytäntönä, romaani elämäkertana ja päätöslukuna Neuvottelustrategiana elämäkerrallinen tieto. Artikkelin on kirjan vahvimpia.

Kirjan toinen toimittaja TAPIO VAHERVA käsittelee informaalia ja satunnaista oppimista työpaikalla. Hänen lähtökohtanaan on, että informaali oppiminen ei korvaa vaan täydentää perinteistä muodollisen koulutuksen avulla tapahtuvaa oppimista. Informaalin oppimisen määrittelyn jälkeen Vaherva kohdistaa katseensa oppimisen lähteisiin työpaikalla, informaalin oppimisen itseohjautuvuuteen ja kokemuksellisuuteen sekä ohjauksen tarpeeseen. Lähdekirjallisuus edustaa alan tutkimusta Ruotsissa, Saksassa ja Amerikassa. Lopputuloksissa Vaherva kiteyttää työpaikan ja sen osapuolten mahdollisuudet oppimista edistävään suunnitteluun ja kehittämiseen. Hän ei unohda myöskään pätkätöitä tekeviä ja työttömiä.

PETRI SALO kirjoittaa yhteiskasvatuksesta etsien käsitteelliset lähtökohtansa erityisesti brittiläisestä community development- ja community education-perinteestä. Toki suomalainen yhteiskunta ja tutkimuskirjallisuus ovat myös kuvassa mukana, ja Liverpoolista, Kanadan pikkukaupungista, työttömien koulutuksesta Tanskassa ja yhdyskuntatyöstä Suomessa poimittujen käytännön esimerkkien jälkeen paneudutaankin jälkiteollisen suomalaisen yhteiskunnan ongelmiin. Salo tekee kiinnostavia huomioita mm. yhteis-

söistä suhteesta työelämään, kolmannen sektorin mahdollisuuksista ja yhteisökasvatuksen sisäisestä logiikasta. Hänen mukaansa muutos edellyttää myös aikuiskasvattajilta sellaisen uuden, erilaisen ja rohkean löytämistä, jota ei voida ennakolta määritellä.

KYÖSTI KONTION artikkeli käsittelee näyttötutkintoja. Se on esitutkimusraportti aihetta koskevasta kyselytutkimuksesta. Tutkittavina oli 218 kokeilusta, 61 arvioijaa ja 21 oppilaitosta. Tutkimuksen tuotoksena on tässä vaiheessa erilaista varsin yleistä ja kuvailevaa informaatiota tästä joukosta.

JUHA SUORANNAN mukaan aikuiskasvatuksen tutkimuksen ja käytännön tulevaisuuden keskeisin haaste on juuri ihmisten jokapäiväisen oppimisen ja kasvamisen tutkiminen ja arkielämän mielekkyyden tukeminen. Tämän teesinsä hän naulaa artikkelinsa alussa ja vyöryttää sitten panoraamatutkielman tukemaan väitettään: työn jälkeen, modernin ihmisen muovautuvuus, modernin utopia haaksirikkoutuu, koulutuksen uskottavuuskriisi jälkimodernissa, kaksiulotteisuuden yksiulotteisuus aikuiskasvatusajattelussa, tyhjyys ja putoaminen elämänsisältöinä, ihmisen yksiyisyys ja luova lepo, sivistyminen 'luonnon pakkona', kohtuullisuus ja hyveet elinikäisen oppimisen perustana, sisäisesti kaunis elämä hyvän elämän projektina, pienet utopiat ja mahdollomat vaatimukset sekä loppulukuna Aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen huominen. Teesi ja loppupäätelmä siitä, että tämän päivän iskusanat tuotannollisuus ja tehokkuus tulee saada muutetuksi arjen oppimismahdollisuuksien ja elämä-

ylläpitävien käytäntöjen luomiseksi, tulevat siis hyvin monipuolisesti käsitellyiksi. Suorannan tekstissä yhdistyvät avoimuus myöhäismodernin arkipäivän havainnoille ja laaja lukeneisuus. Kieli on elävää, mutta ilmaisu ei ole vielä niin jäsenettyä ja hiottua kuin se voisi olla. Artikkelit on komea lopetus arkipäivän oppimisen teemalle.

Vuosikirjan toimituskuntaa voi onnitella ajankohtaisen aiheen valinnasta. Kirja on sisällöltään kiinnostava ja rikas, mutta samalla sillä tavoin kirjava kuin artikkelikokoelmat useimmiten ovat. Toimittajat ovat nähneet kiitettävästi vaivaa johdannon kirjoittamisessa, mutta eivät ole puuttuneet esimerkiksi kirjoittajien käsitevalintoihin. Kansi-

kuvan nitoja ei siis selvästikään viittaa kirjan kokeneiden toimittajien työhön. Kirjaa voi suositella kaikille, jotka ovat kiinnostuneita informaalisesta/epämuodollisesta/jokapäiväisestä/arkipäivän oppimisesta ja sen suhteesta muodolliseen koulutukseen.

Ari Antikainen